

É L Ő E R D É L Y

AZ „ERDÉLYI SZEMLE“ K Ö N Y V T Á R S O R O Z A T A

ERDÉLYI SORSKÉRDÉSEK

(S. NAGY LÁSZLÓ ELŐSZAVÁVAL, DR. MIKÓ IMRE, BÁNYAI
JÁNOS, BENCZÉDI PÁL, DR. MOLNÁR DÉNES CIKKEI, SALLAK
DEZSÓ, LENGYEL ALBERT, TÖRÖK BÁLINT, DR. BARTHA IGNÁC
HELYZETISMERTETÉSEI)

ERDÉLYI SZEMLE KIADÁSA

1 9 3 5

„GRAFICA“ KÖNYVNYOMDA, CLUJ, CALEA MARECHAL FOCH 38.

Széles e világon mindenfelé reformpolitikát hirdetnek Öregek és ifjak, konzervatívok és haladó szelleműek, ifjú katolikusok és vén társadalmi forradalmárok. Csak Erdélyben áll minden a maga régi rendjén. Csak a mi füleink süketek, csak a mi akaratunk lomha. Mintha a Királyhágó vagy a Kárpátok púpos hegyei eldugták volna előlünk a napot, nem engednék be a friss hangokat... Igaztalan volna azt mondani, hogy soha egyetlen szó sem pattant fel közöttünk az új idők megérzése folytán, de nyugodtan állíthatjuk, hogy minden felharsant csatakiáltás buborékként röppent szét a levegőben s nem maradt utána semmi kézzel fogható eredmény. .. A világ minden sarkában kigyulladt nagy nemzeti, népi megújulásnak nálunk még csak pislá lángja se lobban. Pedig ha valahol, úgy nálunk van a legégetőbb szükség reformpolitikára. Reformcselekedeteinkben azonban nem szabad más népek példáit másolnunk szolgai módon. A mi sajátos életünkben más körülmények és más követelmények állapítják meg a tennivalókat. Tennivalónk pedig bőven van. Azok megkezdésénél azonban hátunk mögött kell hagynunk az -eddiggi reformmozgalmak személyi szempontjait s ehelyett magát a termékeny munkát kelt első céljá szentesítenünk. Ez a személyeken túli, magáért a nemzetért, népért való magasztos küzdelem fel fogja frissíteni az eleddig éppen a személyi harcok miatt hamar elfáradt lelkeket, acélosabbá teszi munkakészségüket s az erők meddő pazarlása helyett új erők forrásává lesz. Feltétlenül szükséges a reformmozgalmakban az odáig érett fiatalok tevékenységének sorbaállítására, de tisztán generációs mozgalommá sajátítani ki bárhol indítandó reformmunkát, a mi sajátos körülményeink között már rég csődöt mondott elmélet. Ehelyett inkább bővíteni és összefogóbbá kell tenni a kereteket s a külső: időalkati követelmények helyett a belső: lelki szükségletté fejlődött megértést és munkakészséget kell első tényezővé tenni minden jövő mozgalomban. *Az új erdélyi magyar reformmozgalom alappillérei a nemzetkisebbségi helyzet öntudatos felismerése s annak gyakorlati szolgálata lehetnek csupán. Ezek lélektani és gyakorlati feltevélei közé tartozik: egymás megismerése, megbecsülése, számbavétele és értékelése.* De ennek már meg kell kezdődnie, mert különben a végzet veszedelmesen rágó férgre teljesen elhatalmasodik rajtunk.

S. Nagy László:

„ERDÉLYI REFORMPOLITIKA.“

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG TÁRSADALMI HELYZETE

Mivel az állami népszámlálás adatait nem teszik közzé, magyar népszámlálás pedig az impériumváltozás óta csak egyszer indult s azt is már csirájában elfojtották, jórészt a valószínűségi következtetéseknek vagyunk kiszolgáltatva, ha számba akarjuk venni az erdélyi magyarság mai állását. Egy tény minden kétséget kizárólag leszögezhető, az t. i. hogy a falusi magyarság szaporodási arányszáma nagyobb a városénál s tekintettel arra, hogy a magyarság 75—80%-a falun lakik, ez reánk nézve örvendetes jelenség. Sőt mivel az impériumváltozás óta megindult a románság városba özönlése, a magyarság a vegyes lakosságú községekben viszonylagosan tért hódít. Ez a körülmény is arra utal, hogy a magyarság szervezését csak a falun kezdhethük meg, e köré kell az új magyar intelligenciát is csoportosítanunk, mert csak így védhetjük ki a románság nagymérvű térhódítását a városokban.

És hogy a városi magyarságot se adjuk fel, ezt is csak úgy lehet megerősíteni, hogyha megszervezzük a magyar falu és magyar város közötti gazdasági kapcsolatokat s így a faluból merít támogatást a városi magyarság is. A százszoktól ebben a tekintetben többet tanulhatnánk, mint amennyit szídjuk őket, mert végeredményben az ő fennmaradásukat is az a belső gazdasági megszervezettség és az a belső demokrácia biztosította 800 éven át, amellyel sajnos, mi még távolról sem dicsekedhetünk.

S a három erdélyi nemzet együttélését és kölcsönhatásait vizsgálva, felmerül végül a kérdés, ami az erdélyi probléma punctum salienise, hogy van-e érdekellentét a magyar, román és szász között, mert ha igen, akkor felesleges minden békítési kísérlet s bele kell törödnünk a spengleri kijelentésbe, hogy az ember ragadozó állat és az erősebbnek joga van uralkodni a gyengén. Tárgyilagosan vizsgálva a kérdést, azt látjuk, hogy ha egyáltalán van érdekellentét az erdélyi népek között, az csak a vezető osztályok egymás közötti ellentéte, azoké, akik a magukéval meg nem elégedve, a másik két nép nemzeti vagyonára és kultúrájára törnek. A *magyar és román paraszt évszázadok óta együtt küzd* a természettel, együtt vett részt a paraszt, sőt román nemzetiségi forradalmakban is s neki a legkevesebbet számít, hogy ki uralodik felette, csak meg tudja élni emberségesen. A mun-

kásság között sincsenek nemzetiségi ellentétek. A kisipar- és kereskedelemben legfeljebb azért vannak, mert az állam a románokét jobban támogatja. Az ellentét azonban a középosztályban fokozódik és a nagypolgárság körében, ahol nem mindegy, hogy ki az úr, mert hivatalaik és gazdagságuk, vagy szegénységük az állami étellel van összefüggésben. A magyar középosztály haladó fiatalságából, sőt az idősebb generációból is nagyon sokan belátták, hogy ebből a circulus vitiosusból csak az vezet ki, ha népi alapokra helyezkedünk s a nemzetiségi ellentéteknek nem sovinizmussal való viszonzására, hanem a sovinizmus kiküszöbölésére törekednek. S amilyen mértékben a román és szász ifjúság is megtalálja az utat a faluhoz és átítatódik a népi gondolkozással, úgy enyhülnek a most még merev ellentétek. A keleti Svájc gondolatának mindig az volt a tragikumja, hogy csak az alul levő nemzetiség akarta s amikor uralomra került, ennek megvalósítása helyett ott folytatta, ahol az előző elhagyta. De ha az erdélyi vallásháborúk élet-halál harcából egyszer csak mégis megszületett Európában elsőnek a vallásszabadság kimondása, akkor a reménytelennek látszó nemzetiségi küzdelemből is a feltörekvő magyarságnak önként adódik az új erdélyi feladata : a nemzetiségi béke megvalósításával előzni meg az imperialista és sovinsta Európát. Ide azonban az ut csak az ifjúságon és a népen keresztül vezethet el.

BÁNYAI JÁNOS :

AZ IFJÚSÁG KÉRDÉSÉHEZ

Az utóbbi időkben mind gyakrabban lát napvilágot ez a kérdés s nemcsak nálunk, hanem nemzetközi értelemben is fontos problémává érte ki magát. Már rég jelszavak is röpködnek a levegőben: „Helyet az ifjúságnak!”

Ha ez a kérdés olyan mammut nagyságúvá nőtt az egyes országok uralkodó népei között, akkor megérthetjük, hogy mit jelent ez a probléma kisebbségben élő nemzetek számára, amelyeknek nemcsak intellektuel, hanem fizikailag dolgozó rétege előtt is igyekeznek elvágni érvényesülése útját a különböző „izmusokkal“. Ezek az „izmusok“ amennyire nem humánusak, épp annyira ostobák, mert megcsúfolják a XX, század emberét s amellet az emberiség szabad fejlődését vágják el a tehetségtelenek mesterséges plántásával.

Jelen alkalommal nem foglalkozunk az égető kérdés általános természetével. Sokkal fontosabbnak tartjuk, hogy nézzünk szét a mi szegény kisebbségi portánkon s itt próbáljunk

megoldást találni. Vegyük a tényeket úgy, ahogy vannak. Van egy csomó végzett ifjú, aki nem tud állásba kerülni, lóg odahaza a szülői ellátáson. Hogy ez mit jelent anyagilag és erkölcsileg, előttem már sokan fejtegették. Ugyanakkor pedig, amikor ez az intelligens ifjú sereg ténfereg, tisztelet a nagyon ritka kivételnek, azt tapasztaljuk, hogy egyedüli mentsvárainkban : kulturális és gazdasági szervezeteinkben egy pár ember a régiek közül túlterhelés alatt nyög. Ezt a két képet összevetve, szinte kínálkozik az út a megoldáshoz. Részt kell vállalniok a fiataloknak is ebben a munkában, ha egyelőre fizetéstelenül is, de ezáltal legalább megismerik az életet, megszokják a köz érdekében végzendő munkát, belátnak kisebbségi életünk sok bajába s meglátják főként azt, hogy hol lehet a népen segíteni, még hivatalos dolgaik intézésében is. Amelyek leggyakrabban vitális érdekeket képviselnek, mélyen húsba vágódnak! Ezt a munkát annál könnyebben csinálhatják, mert előttük nem akadály az államnyelv nem ismerete, mint az öregek, vagy az egyszerű falusi ember előtt s amellet a *hivatalos labirintusban, amely* épp napjainkban olyan *orgiáját* üli, hamarabb megkapják a fonalat a lebonyolításhoz s nem fizethetik ki olyan könnyen a hivatalnokok az érdekelt rovására apró pénzzel, mint amilyen hamar lerázzák nyakukról az illetőt!

Ebben a munkában — ha szervezeten lehetne megcsinálni — nagyban segíthetnének állásaikból a legtöbb esetben munkaerejük teljében félretett nyugdíjasaink, akik, amint szomorúan lehet sok helyen látni, utcarovó, széltoló figurákká váltak, azok dacára, hogy egy élet gazdag tapasztalatával jobban tudnák intézni a hivatalok ügyeit, mint természetellenesen fiatalon magas, vezető állásokba tolt utódaik, Ezeknek a nyugdíjasainknak is visszajönne az életkedvük, ha látnák, hogy tapasztalataikkal segítségére lehetnek még kisebbségi embertársaiknak.

Amikor ezt a mindenki által konstatálható képet és elképzelést a jövő munkaterületre vonatkozóan magunk előtt látjuk, szinte felmerül bennünk a kérdés, hogy miért nincs így!? Azért, mert ennek a beszerzését valakinek, vagy valakiknek kézbe kellene venni!

Hogy ki lehetne ez, azon nem is kell gondolkozni, hiszen ilyen elhatározó természetű szerv jelenleg csak a Magyar Párt lehet egyedüli

Így juthatunk el ahhoz a megoldáshoz, mely szerint fiatalságunk, ha más helyen nem, de a mi kis megmaradt területünkön elhelyezést kapjon, bár egyelőre legtöbb esetben

fizetés nélkül. De vannak olyan esetek is, amikor szerény fizetést is lehet biztosítani. De nem is ez a fontos, hanem arról van szó, hogy így előiskolát csinálunk a leváltandók után a közéleti szereplésre, ahol aztán egzisztenciát teremhetnek. Hát a sokat emlegetett jó béke-világban nem volt hasonló, amikor az állam éveken keresztül elfogadta az ifjúság ingyenes munkáját (pedig annak több pénze volt, mint a mi kisebbségi társadalmunknak!) azzal a biztatással, hogyha beletanultál a mesterségbe, úgy évek múlva kapsz egy kis fizetést. Ilyen volt a jog- és közigazgatási gyakornok s tiszta kacagás volt, amikor fizetéstelen miniszteri fogalmazó gyakornok jelölt elnevezésre gondoltunk stb., stb. Miért ne lehetne ezt a szokást most, mikor még nagyobb szükségünk volna rá, megvalósítani? A megyei s helybeli népirodákban mindenféle képesítésű emberünk helyet találna, hisz az élet minden problémájára vár népünk segítséget, orvoslást. Ezek a jól bedolgozott s a bajok forrását már a gyökereinél látó, képzett fiatal erőink képezhetnék az utánpótlást tapasztalt idősebb munkaerőink után, akik, valljuk meg őszintén, nem dolgozhatnak olyan eredménnyel, mint az állam nyelvének teljességével rendelkező fiataljaink, friss élettapasztalatokkal felszerelve!

Véleményem szerint, itt, ezen a ponton kell a szerencsés és tapintatos összeköttetést megtalálni s akkor az idősebb rend is megnyugodott szívvel gondol a jövőre, ha azt látja, hogy az élet által jól előkészített és természetes kiválogat fással kikerült ifjúság kezébe teheti le népünk vezetésének gondját.

BENCZÉDI PÁL:

SZÓRVÁNYAINK

A „Kiáltó Szó“ könyvsorozatában a „Szórványokról“ címmel jelentős könyv jelent meg,¹ amely tulajdonképpen református egyházi szempontból készült, de lényegében mindnyájunkat szívünk mélyéig érintő keserves magyar társadalmi kérdést tárgyal: a szórványokban veszni indult, sőt már elveszett magyar testvéreink ügyét. A könyv írói szórványgondozó református lelkészek s természetes, hogy első sorban, a saját egyházuk szempontjából nézik a kérdést, terveznek, de írásuk átkivánczol a mi szívünk belsejébe is és mi, más felekezet tagjai és papjai is érezzük a magyar sors

¹ Szórványokról. írták: Földes Károly, Gergely Ferenc, Horváth Jenő, Kovács Pál, Sas Kálmán és Szigeti Béla.

kálváriás fájdalmainak teljes nagyságát. Ami a könyv felekezeti szempontjait illeti, azzal mi most nem foglalkozunk, az az általunk tisztelt református egyház belső ügye, amelybe beleavatkozni nem kívánunk. De az általános magyar rész elmélkedésre, sőt érdeklődésre hív minket.

A könyv a hunyadmegyei, csikmegyei, regáti, királyhágómelléki, mezőszéki és nagysajói szórványokról ad pontos beszámolót. Látjuk, hogy a lelkészek sokszor minden anyagi támogatás nélkül milyen fáradságos munkát végeznek a távol levő hívek megtartása érdekében. És mi mégis „pusztulunk, veszünk. Lehetetlen fájdalmas szívvel nem gondolnunk azokra a szegény magyar testvéreinkre, akik idegen környezetben már a harmadik generációval elvesztik hitüket s nemzeti létüket. Mások pedig, a regáti nagy városokban, züllésnek, testi, lelki megsemmisülésnek vannak kitéve, a kereset hiány s más káros befolyások következtében. Különösen a világháború befejezése után lett nagy a regátba való átvándorlás. Dacára, hogy a református és más magyar kisebbségi egyházak nagy erőfeszítéssel missziós lelkészi állomásokat állítottak fel, a nagy területen való szétszóródás és más kedvezőtlen körülmények miatt a lelképásztori munka megközelítőleg sem éri el azt az eredményt, amit a különben lelkes és megfeszítő munkának el kellene érnie.

Nem célunk, hogy ennek a könyvnek a tartalmát részletesen ismertessük, azért sem, mert nem akarjuk ezáltal felmenteni a magyar közönséget az alól a kötelesség alól, hogy magát a könyvet olvassa el. De a könyvvel kapcsolatosan kifejezést kell adnunk néhány olyan gondolatnak, amelyek lelkünkben kikiváncolnak és cselekvésre indítanak.

Azokról nincsen mit beszélnünk, akik valami úton-módon elhagytak minket és lelket cseréltek. Velük szemben az az álláspontunk, ami az ősmagyarok álláspontja volt azokkal szemben, akik őket elhagyták, tőlük elpártoltak: sajnálták, meggyászolták Őket, mert rájuk nézve meghaltak. A jövőre nézve azonban komoly teendőink vannak. Bizonyos vagyok abban, hogy a papok készséggel vállalják továbbra is a missziói teendők végtelen sokaságát, akkor is, hogyha hivatásuk teljesítésének nem lesz egyéb eredménye, mint az, hogy a romok őket is eltemetik. Azonban a magyar társadalom nem akarhatja, hogy akár ilyen szépen, akár ilyen tragikusan haljunk meg; életöszönünk azt súgja, arra sarkal, hogy éljünk, fennmaradjunk. A művelt magyar társadalomnak felekezetkülönbség nélkül rá kell ébrednie arra a tudatra, hogy megérezte azt a felelősséget, amely reá háramlik a

szórványban levő ezer különböző hatásnak kitett felekezeti és fajtestvéreivel szemben. Evégből mindenekelőtt az a teendő, hogy a magyar társadalom ne hagyja magukra a missziós papokat s a papokat általában. A papok számára adódjék meg teljesen az a társadalmi és anyagi lehetőség, hogy feladataiknak valóban tudjanak megfelelni. Elvégre az az ügy, amelynek szolgálatában állanak, végtelen nagyfontosságú kérdés, amely ha szerencsésen nem végződik, több kárt okoz nekünk minden veszett háborúknál.

Hogy idegen környezetben sokan levetik nemzeti és vallási jellegüket s mással cserélik fel, annak az esetek legnagyobb számában az az oka, hogy nincs meg bennük az erős vallási és nemzeti öntudat. Ez pedig a fogyatékos kultúrának tulajdonítható. Bucurestiben a református egyháznak igazi támaszai, fentartói a középsorsban levő iparosok, akikben teljes komolysággal él a nemzeti és egyházi öntudat. Ennek a nemes és fölemelő kultúrának a kiterjesztése, mélyítése hozza meg számunkra a kívánt eredményt. Románia területén számtalan magyar írás jelenik meg naponként. Ezt a nagy bőséget, mint a szabadságnak és egyéb paradicsomi boldogságnak netovábbját sorolták fel nem egyszer román körökben s még a napokban is emlegette Vajda-Voivod Sándor volt miniszterelnök ur. Hát bizony ezen Írásoknak csak egy kicsinyke része tud valami jót is tenni. Nekünk nem sok könyv, nem sok folyóirat, hanem jó könyv, jó folyóirat és jó napilap kell. Azonban ezekkel is csak azoknak használunk, akik olvasni tudnak, akik a kultúra áldásaiból már egy bizonyos értéket a lelkükbe befogadtak.

Most következik feladatainknak igazi lényege. A magyar kultúrát a maga külön vallási színezetével kell hogy föllelevenítsük. Hadd értse meg azt minden ember, a falunak és a városnak minden kis embere. A falu gazdasági és szellemi kultúrájának emelésével előáll az az állapot, hogy a kivándorlás nem lesz oly nagy s a kivándorlók sem dobják oda sajátos lelkületüket idegen hatásoknak, hanem megtartják, megőrzik, mint Isten legfőbb és legértékesebb kincsét.

Egy nagy szent ügyről van szó, jövőnkéről, fönnmaradásunkról. Az őrállók, az előőrsök pontos hirt adtak a veszedelemről, a jövő kilátásáról. Vájjon a magyar közönség meghallja-e azt? Vájjon cselekvő elhatározásra bírja-e a magyar lelket? Vagy talán csak sóhajtunk, sírdogálunk öszszetett kezekkel?! Nem. Olyanok, mint amilyenek a múltban voltunk, többé nem lehetünk. Nem szabad, hogy legyünk. Elveszett és elveszésnek indult testvéreinkért ne csak köny-

nyeink legyenek, hanem sorsuk indítson cselekvésre, áldozatra. Ismerjük meg, neveljük, fejlesszük népünk kultúráját s érezzünk együtt minden fajtestvérünkkel s ezáltal valósítsuk meg azt a nagy lelki szolidaritást, amely szerint minden hitbéli és fajtestvérünknek együtt kell éreznie velünk a földnek bármelyik pontján.

Ez a nagy gondolat sugárzik ki a különben igénytelennek látszó könyvből is. Erről és sok másról kell gondolkoznunk, hogy csakugyan eleget tegyünk annak a feladatnak, amellyel Isten mindnyájunkat megbízott. *Mi őrizői vagyunk felebarátainknak.* Ne feledjük el tehát a kötelességeinket!

DR. MOLNÁR DÉNES:

A SZÉKELY ÖNKORMÁNYZAT, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL TANÜGYI KÉRDÉSEINKRE

„Románia hozzájárul ahhoz, hogy az erdélyi székely és szász közületeknek a román állam ellenőrzése mellett, vallási és tanügyi kérdésekben, helyi Önkormányzatot engedélyezzen.“ (Párizsi-egyezmény 1919 XII/9., M. 0. 1920 szept 26.)

A párizsi egyezmény, melyet a nagyhatalmak Romániával a kisebbségek védelme tárgyában abból az indokból kötöttek, hogy a nagy területi gyarapodás folytán az újonnan Romániához csatolt területek lakóinak fajra, vallásra, vagy nyelvre való tekintet nélkül a szabadság és igazság határozott biztosítékait nyújtsák, melyeket Románia saját akaratából is megadni óhajtott, az élen idézett szöveggel kötelezte el magát a székely tanügyi önkormányzat (helyi igazgatás az állam ellenőrzése mellett) megadására a *székely közületeknek*.

Kikapcsolom most teljesen a *vallási* kérdéseket jelen fejtegetésemből az *önkormányzat* tekintetében.

Ugyanez az egyezmény 9. és 10. cikkeiben nemcsak *elismeri* a jogát a faji, vallási és nyelvi kisebbségeknek, akik román állampolgárok, a jogi és tényleges ugyanazon bánásmódhoz és biztosítékokhoz, amit a többi román állampolgárok is élveznek, hanem *jogot ad* egyenesen arra is, hogy ezek a kisebbségek *saját költségükön* jótékonyági, vallási vagy szociális intézményeket, *iskolákat* és más nevelőintézeteket létesíthessenek, igazgathassanak, azokra felügyelhessenek és hogy azokban saját nyelvüket szabadon használhassák és vallásukat szabadon gyakorolhassák (9. cikk), sőt a 10-ik cikkben még az oly *városokban* és *kerületekben*, ahol nem román nyelvű román állampolgárok *jelentékeny arányban* laknak, az állami

elemi iskolákban megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni, hogy ez állampolgárok gyermekeit *saját nyelvükön* tanítsák. Végül e cikk második bekezdésében elismeri, hogy ezekben a városokban és kerületekben joga van az ott lakó faji, vallási vagy nyelvi kisebbséghez tartozó román állampolgároknak a közvagyon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékonycélra szánt, avagy fordított összegeknek *méltányos részéhez* és ezt részükre *biztosítani kell!*

Nagy jogi irodalma van már e kérdéseknek. A tárgyköre oly kiterjedt, hogy arról egy rövid hírlapi közlemény keretében csak kikapott részeiben lehet foglalkozni.

A kérdés jogi részét az azzal foglalkozók közül a rendelkezésemre álló anyag szerint legrészletesebben és legdogmatikusabban dr. Balogh Arthur szenátor, v. egyetemi tanár fejtegette ki a Berlinben 1928-ban megjelent: „A kisebbségek nemzetközi védelme a kisebbségi szerződések és a békeszerződések alapján“ című munkájában. Igen sok alkalommal többen *foglalkoztak a székely iskolai helyi önkormányzat* kérésével a „Magyar Kisebbségek“ hasábjain és önálló tanulmányokban is, melyek közül legutóbb a dr. Mikó Imre „Autonómia Culfurala a Comunitájii Secue?ti“ doktori értekezése, mely magyar nyelven szintén a „Magyar Kisebbség“ című folyóirat (Lúgos, dr. Jakabffy Elemér szerkesztésében) XIII. évfolyam 13., 15., 16. számaiban ez év július 1. és augusztus 16-iki kelettel jelent meg. Mindenik fejtegetés egybehangzóan megállapítja, hogy tovább halogatnia nem szabad a magyar nemzeti kisebbségnek a székely iskolai önkormányzat megvalósításának követelését az államkormányzattól, mert annak semmi jogi akadályja nincs és nem is lehet, de a politikai akadályokat el kell az útból távolítani. Éspedig elsősorban magunk között kell az aggályoskodók gáncsoló tevékenységét, illetve tétlenségének akadályozó hatását kiküszöbölnünk, hogy annál nagyobb erővel tudjon, fellépni nemcsak a székelység, melyről a párizsi egyezmény 11. cikke külön beszél, hanem a fajilag azzal azonos magyarság is az ő részére ugyanez egyezmény 9. és 10. pontjaiban biztosított jogai érvényesítése érdekében.

Éspedig a székelység az alkotmányjogilag létesítendő *helyi önkormányzata* által, míg a többi magyarság a már létező vallási és társadalmi, valamint az ez után létesítendő bármely jótékonyági, vallási, vagy társadalmi intézményei útján a román állam alkotmányának 5. szakasza értelmében is, amely így hangzik:

„A románok *etnikai származásra*, nyelvre vagy vallásra való különbség nélkül a lelkiismereti szabadságnak, a *tan-szabadságnak*, a sajtószabadságnak, a gyülekezési szabadságnak és a törvényben megállapított összes szabadságoknak és jogoknak *örvendenek*

Hogy valóban *örvendhessünk* jogaink gyakorlásának, ahhoz szerintem elsősorban az kell, hogy a magyarság politikai és egyházi vezetői között *egyetlen egy se akadjon*, aki attól fél, hogy a székelység számára *jogilag* és a mai napig még oktrojált, de tényleg meg nem szerzett, azonban *okvetlenül kikövetelendő* tanügyi helyi önkormányzat megadásával az államhatalom *megosztja* a székelységet és a magyarságot.

A székelység és a magyarság éppen eléggé meg van osztva a különböző felekezetek által ahhoz, hogy most legalább a székelységet illetőleg a párizsi egyezmény *oktrojálása* alapján *egységbe* lehessen kovácsolni: *a helyi önkormányzat egységébe*, melyben helyet foglaljon minden felekezet vezetősége minden iskolai intézményével együtt, hogy az államhatalom helyett végzendő oktatásügyi munkásságát *az állami költségvetés terhére* végezhesse, minden egyes ma meglévő intézménye azon jövedelmei felhasználásával, amelyek egyes intézmények szolgálatára rendeltetésétől elvonhatók amúgy sem lehetnének, csak az állam terhét könnyítenék.

A székelység helyi iskolai Önkormányzatába területileg be nem kapcsolható *„oly városokban és kerületekben, ahol nem román nyelvű román állampolgárok jelentékeny arányban laknak“*:

a) az egyházi intézmények, mint vallási önkormányzatok,
 b) a társadalmi és jótékonyági alakulatok *feltétlenül sikerrel* és minden esetre kiterjedő részletes lehetőségekkel tudják kivívni és megvédelmezni az iskolai kérdésekben is a magyar kisebbséget megillető jogokat, nemcsak *jogilag, de tényleg is ugyanazon bánásmódhoz*, amit a többi román állampolgárok *élveznek*, hanem ahhoz a *méltányos részhez* is, melyet a román állam *kell, hogy biztosítson* mindazon összegek élvezetéből és felhasználásából, melyek a közvagyon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékonycélra fordítatnak. Éspedig:

- a) az alkotmánytörvény 5. szakasza,
- b) a párizsi egyezmény 8. cikkének így hangzó első cikke: „minden román állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a *polgári* és *politikai* jogokat élvezzi,“
- c) ugyanezen egyezmény 9. és 10. cikke,

d) a jogi személyekről szóló törvény 1. § a alapján.

Hogy mindezen jogok biztosítására szükség van ma még a bírói fórumok kikényszerítő hatalmára is, az nagyon szomorú politikai vezetés és a kisebbségellenes kormányzati rendszerek bűne, mely a jogállamba vetett hitet ingathatja meg nemcsak a kisebbségekben, hanem az európai békét féltő és annak megóvását célul maga elé tűzött intézmények vezetőiben is.

Mivel lehetne magához kötnie a magyar kisebbséget jobban a román állam vezetőinek, mint azzal, hogy megadják az életlehetőséget, a kultúrafenntartási képességet az emberi jogok egyenlősége mellett és az elnyomás eszközeinek lépten-nyomon való éreztetése nélkül?!

Midőn a háromszékmezei Magyar Párt 1931. és 1934. évi nyári intézőbizottsági gyűlésein a székely autonómia kérdésének a Magyar Párt központi vezetősége részéről törvényjavaslat alakjában kidolgozását és a parlamentbe benyújtását szorgalmaztuk, e megye székelységének vezetői az összmagyarság mintegy tizedrésze nevében beszélünk, akik már nem bírják sem a sokféle felekezeti iskola terheit az állami iskolák terhein felül, sem azt a sok szekatúrát, ami a kultúrzonás vidék velejárója, tanítóink és gyermekeink kínzója és butítója. Ha a hang nem volt csak a békesség hangja, az tisztán taktikai okból történt. A parlamenti csoporton a sor,, hogy ő is a kérés és a javaslat tónusán lépjen határozott akcióba az illetékes törvényhozásnál. Oszlassa el a homályt: a felekezeti féltékenységet magunk közül, a bizalmatlanságot a román politikai vezetők fejéből és szívéből s a gyűlölködés helyett kerestesse a kormányzattal a megbékülést eredményező, a nemzetközi egyezmény sarkalatos tételéből önként következő megoldást.

Ha akarja, úgy mindenki meg is találja a székelység és a magyarság igazságát. Előbbiét a székely iskolai helyi önkormányzat létesítésével, utóbbiét a kisebbségek részére általában s köztük a magyarság vallási (egyházi) és társadalmi alakulatai jogainak respektálásával.

AZ ERDÉLYI MAGYAR KERESKEDŐ, IPAROS, BIRTOKOS ÉS TISZTVISELŐOSZTÁLY HELYZETE

Az erdélyi magyarság nemzetkisebbségi helyzetének legelviselhetetlenebb korszakához érkezett. A tizenöt év óta tartó s azóta folyton fokozódó kisebbségi ellenszenv rég túlnőtt már politikai jellegén s a gazdasági elnyomás tüneteit öltötte fel. Hogy ez a gazdasági elnyomás sokkal veszedelmesebbé válhat a politikai jogfosztásnál azzal, úgy látszik, nem számolnak a politika urai, noha ez a fegyver mindkét felet halálusra sebezheti. A helyzet természetéből következik, hogy ezt a veszedelmet egyelőre a többségi nép még nem érzi, de csak egyelőre nem érzi, mert a gazdasági élet nem tűri az erőszakot, az ugrásokat és kapcsolatai már a közeljövőben mutatni fogják az eddigi magatartások káros következményeit. Minket, kisebbségeket azonban már eddig is mélyen sebeztek a román társadalom numeruszai, a politikai élet és a kormányhatalom észszerűtlen támadásai. Ha eddig el is bírtuk valahogy ezeket a csapásokat, kezdenek elviselhetetlenek lenni. Jogainkból nap-nap után elvesznek, életkörülményeinket naponként akadályozzák. Ezzel szemben nekünk nincs más fegyverünk, mint a jog és igazság erkölcsi eszközei s nem tehetünk mást, minthogy mindannyiszor követeljük és újra és újra csak követeljük népkisebbségi jogaink teljes elismerését.

Az egyházi és iskolai élet sérelmei után jelen alkalommal gazdasági sérelmeinket szedjük csokorba s tárjuk fel mindazoknak, akiket illet és akiket érdekel, ellenfeleinknek azért, hogy lássák csokorba gyűjtve a már -már elviselhetetlen temérdek igazság - talanságot, barátainknak pedig, akikben volna jó szándék a a sérelmek orvoslására, hogy lássák, miket kell jóvátenniök.

A kereskedők sérelmeit

Saliak Dezső az alábbiakban tárja fel:

— A gazdasági és kisebbségpolitikai sérelmek úgyszólván legsúlyosabban a kereskedőket érintik. Az árubeszerzés külföldről kisebbségi kereskedők részére majdnem lehetetlen. Újabban létesült cég egyáltalán nem kap behozatali engedélyt, az évtizedes cégek is olyan feltételek mellett, hogy ezáltal

existenciális lehetetlenségek elé kerülnek. Az újonnan életbe léptetett állami taksák következtében az áru tetemesen megrágult, de a közönséggel szemben a kereskedő marad felelős. A speciális bírságok is egyre nehezítik a helyzetet. A cégtábla-adó, a levelezés, a könyvelés legegységibb jogainkat érinti. A kisebbségi kereskedők 90 százaléka a legnagyobb gonddal küzd, hitelsegíttség egyáltalán nincs. Nemrégiben megpróbáltuk szövetkezet formájában segíteni magunkon, de éppen a hitel hiánya miatt ez a szövetkezetünk is alapszámban van megtámadva s könnyen oda sulyosodhatik a helyzet, hogy ez az egyetlen segítő szervünk megszűnik.

A magyar iparosok helyzetét

Lengyel Albert így ecseteli:

— Bizony, szomorú kép, amit a magyar iparosság helyzete mutat. A nacionalizálási műveletek, a numerusz valachikus, meg a kormány különböző burkolt numeruszi a magyar iparosokat halálra kárhoztatták. A magyar vállalatok, kisebbségi kereskedők kénytelenek leépíteni, hisz a legtöbb munkát románokkal végeztetik. Ez egyformán mind a bőrünkre megy, de mi vagyunk az első áldozat. Árajánlatoknál a kisebbségit jóformán alig veszik számba, még akkor is, ha olcsóbb ajánlatot tesz és jobb munkát kínál. Az adózás egyenlőtlensége, az árverések méltánytalansága aztán koronát tesz minden sérelmünkre. Súlyos panaszaink vannak az iparosoktatás, a tanonckérdés ügyében is. De mindezekben az állam nem akar segíteni. Így tehát nekünk kell kezünkbe vennünk azok szanálását. Önszegélyezés, összetartás, szervezkedés, egymás támogatása által.

A birtokososztály sérelmeit

Török Bálint, az E. G. E. igazgatója a következőkben foglalja össze:

— A birtokososztály sérelmei általában azonosak a magyar kisebbségi sérelmekkel, de sajnos, azonfelül külön sérelmeink is vannak. Ilyenek elsősorban a termés értékesítésének kérdései. Azután az adóztatások és különböző taksák kiróvása. Legtöbb helyt a pásztorberek igazságtalanok és súlyosak, a gazdákra jogtalanul kereskedelmi adókat vetnek ki, a törvényes adókedvezményekben viszont nem részesítik. A katonai gyakorlatok is kiszámíthatatlanul sok kárt okoznak a gazdák földjein, lakásaikat elrekvirálják, lovakat elviszik a legnagyobb munka idején.

— Úgy az E. G. E., mint a Magyar Párt több ízben memorandumban tárta fel ezeket a súlyos eseteket, de a kormányhatalom, úgy látszik, nem akarja belátni, hogy ezekkel a jogtalanságokkal az ország legnagyobb és legmunkásabb rétegét sújtja s így a legtöbb kárt okozza ezáltal az ország konszolidálásának.

A köztisztviselők, közalkalmazottak

helyzetét dr. Bartha Ignác az alábbiakban ismerteti:

— Az uccára dobott magyar köztisztviselők és alkalmazottak ügye a romániai ösztromagyaság egyik égbekiáltó nagy sérelme. Hiszen közel ezerre megy csak az újabban elbocsátott magyar vasutasok száma. A legutóbbi elbocsátásoknál már nyelvvizsgára bocsátás sem történt, hanem egyszerűen szélnek eresztették őket. Sokszor a 25—30 éves szolgálattal rendelkező tisztviselőt, munkást, aki családja fönntartásáról, gyermekeinek neveltéséről kell, hogy gondoskodjék, a nélkülözések és a nyomor karjaiba dobják minden nyugdíj és végkielégítés nélkül. Az elbocsátott vasutasokat nyomon követték a postások, községi jegyzők, vármegyei és városi tisztviselők és legutóbb az igazságügyi tisztviselők s így már is többezerre tehető az elbocsátottak száma.

— Mindez pedig annál visszatetszőbb, mert hiszen az imperium átvételekor ezeket az állami és más közhatósági tisztviselőket egyenesen kötelezték szolgálatuk továbbvállására, sőt volt idő, amikor katonai hatalommal bírták erre rá. 1924 ben a nyelvvizsgák alkalmával ezeknek a ma kidobottnak nagy része a legjobb eredménnyel ment át. Ma pedig nyugdíj nélkül dobják ki a hivatalukból, vagy pedig a görögkeleti vallásra áttérés erkölcsi és lelki kényszere elé állítják. Ezeknek az embereknek nyomorult helyzetén egyelőre csak úgy segíthetünk, ha saját magunk, a magyar társadalom gondoskodik az elhelyezésükről. Ezt meg kell tennünk, ez kötelességünk minden körülmények között, ha élni és életet adni akarunk!